

Úkol na doma: hiátové konsonanty

Na základě uvedených příkladů definujte pravidla pro distribuci hiátových C v češtině, tj. [j] a [ʔ].

1. Použijte formalizaci ve formátu: hláska / kontext
2. Vztah mezi hiátovým [j] a jeho kontextem lze vyjádřit pomocí rysů a/nebo elementů. Jak?

idea	rádio	video	kakao	dua	neakademický
idey	rádia	videa	kakaa	duí	přeinstalovat
ideu	rádiu	videu	kakau	duím	vyexpedovat
ideje	rádiem	videem	kakaem	duech	protiinflační
idejí	rádií	videí	kakaí	duích	přiobléknout

Řešení

sufixální šev: ? / j

prefixální šev: ?

idea	rádio	video	kakao	dua	neakademický
idey	rádia	videa	kakaa	duí	přeinstalovat
ideu	rádiu	videu	kakau	duím	vyexpedovat
ideje	rádiem	videem	kakaem	duech	protiinflační
idejí	rádií	videí	kakaí	duích	přiobléknout

j / i → [palatální] / [palatální] nebo l / l

? / elsewhere

{j ?} / e_e (id[eje], vid[e?e]m)

? / elsewhere

Fonologické rysy: znělost v češtině

[znělost] = vibrace hlasivek při artikulaci

fonetika:

$V = R = T_{\{b\ v\ d\ z\ ʒ\ ʃ\ g\ h\}}$

fonologie:

$V = R \ X \ T_{\{b\ v\ d\ z\ ʒ\ ʃ\ g\ h\}}$

Argument 1: kontrast → znělostní páry

T _{znělý}	T _{neznělý}	R _{znělý}	R _{neznělý}	V _{znělý}	V _{neznělý}
sno[b]y	sno[p]y	já[m]a	✘	n[u]la	✘
[v]íky	[f]íky	la[n]o	✘	s[i]lo	✘
le[d]y	le[t]y	lo[n]i	✘	l[o]m	✘
ko[z]a	ko[s]a	ko[l]o	✘	l[e]s	✘
[ʒ]ít	[ʃ]ít	mů[r]a	✘	l[a]so	✘
[ʃ]ělo	[c]ělo	mo[j]e	✘		
[g]áže	[k]áže				

Argument 2: alternance (finální pozice)

$T_{\text{znělý}} / _V$	$T_{\text{neznělý}} / _ \#$	$R / _V$	$R / _ \#$	$V / _C$	$V / _ \#$
sno[b]-y	sno[p]	lo[m]-y	lo[m]	n[u]la	nul[u]
kro[v]-y	kro[f]	la[n]-a	la[n]	m[i]na	min[i]
le[d]-y	le[t]	la[n]-ě	la[n]	kám[o]š	kám[o]
mra[z]-y	mrá[s]	ko[l]-a	ko[l]	l[e]s	les[e]
mu[ʒ]-i	mu[j]	mů[r]-a	mů[r]	l[a]so	las[a]
sle[ʃ]-i	sle[c]	bá[j]-e	bá[j]		
blo[g]-y	blo[k]				

Argument 3: alternance (mediální pozice)

$T_{\text{znělý}} / _V$ $T_{\text{neznělý}} / _T_{\text{neznělý}}$

ba[b]-ek ba[p]-k-y

kro[v]-ek kro[f]-k-y

řá[d]-ek řá[t]-k-y

sá[z]-ek sá[s]-k-y

nů[ʒ]-ek nů[ʃ]-k-y

lo[ʃ]-ek lo[c]-k-y

$R / _V$ $R / _T_{\text{neznělý}}$

do[m]-ek do[m]-k-y

la[n]-ek la[ŋ]-k-a

la[ɲ]-ek la[ɲ]-k-a

dů[l]-ek dů[l]-k-y

ků[r]-ek ků[r]-k-y

ba[j]-ek ba[j]-k-y

Generalizace

- jen u obstruentů je znělost **kontrastivní** (ko[z]a x ko[s]a)
- jen obstruenty **alternují** mezi **znělymi** a **neznělymi**:
 - a) ve finální pozici (ko[z]a ~ ko[s])
 - b) v mediální pozici (ří[z]ek ~ ří[s]ky)

Interpretace

- znělost je fonologicky relevantní jen u obstruentů
- alternace ve finální pozici
= ztráta znělosti (final devoicing)
- alternace v mediální pozici
= (regresivní) asimilace znělosti

Fonologická forma (generativní model)

/hloubková forma/

fonologická
derivace

[povrchová forma]

= forma uložená v
mentálním lexikonu

ztráta znělosti,
asimilace znělosti, ...

= forma, kterou
slyšíme

/les/

[les]

Reprezentace: binární rysy

{b v d z ʒ ʝ g h} = [+znělý]

{p f t s ʃ c k x ʔ} = [-znělý]

[+znělý] → [-znělý] / _#

/m_ɪɾi:ʒ/ → [m_ɪɾi:ʃ]

<mříž>

[+znělý] → [-znělý] / _ [-znělý]

/m_ɪɾi:ʒ+k+a/ → [m_ɪɾi:ʃka]

<mřížka>

Úkol 1

Prefixy v následujících příkladech mají variantní povrchové formy. 1. V čem tato variace spočívá? 2. Jak ji lze reprezentovat?

o[d]učit / o[t]učit

[z]automatizovat / [s]automatizovat

na[d]osobní / na[t]osobní

po[d]investovat / po[t]investovat

[z]opakovat / [s]opakovat

Řešení

znělá varianta prefixu

= absence [ʔ]

/od+u/ → [odu] <odučit>

/nad+o/ → [nado] <nadosobní>

/z+o/ → [zo] <zopakovat>

neznělá varianta prefixu

= přítomnost [ʔ]

→ asimilace znělosti

/od+ʔu/ → [otʔu]

/nad+ʔo/ → [natʔo]

/z+ʔo/ → [sʔo]

Asimilace

[+znělý] / _V	[-znělý] / _ [-znělý]	[-znělý] / _V	[+znělý] / _ [+znělý]
vo[d]-a	vo[t]-ka	pla[t]-y	pla[d]-ba
ro[z]e-třít	ro[s]-tírat	[s]e-brat	[z]-bírat

unifikace:

[α znělý] \rightarrow [β znělý] / _ [β znělý]

+

-

-

-

+

+

Úkol 2

U kterých z následujících příkladů se aplikuje asimilační pravidlo
[α znělý] → [β znělý] /_ [β znělý]?

pla[vb]a /v+b/, [tk]át /tk/, hnát /hn/, **pla[fk]y** /v+k/, pálky /lk/,
ne[db]at /db/, **hlu[pf]í** /b+f/, změnit /zm/, **ro[sts]upovat** /z+ts/, směnit
/sm/, **he[sk]ý** /z+k/, **mo[tř]** /d+ř/